

SZOCIALIZMUS ÉS A PIAC

A marxista irodalomban sokáig jelen volt az a felfogás, hogy a kapitalizmust megdöntő szocialista társadalmak az áru és pénzviszonyokat is meg fogják szüntetni. Feltételezték, hogy a kapitalizmussal együtt megsemmisül a piac is, ennél fogva a szocialista gazdaságot úgy képelték el, hogy az nem piaci, hanem naturális tervgazdaság.

Marx és Engels nyomatékosan hangsúlyozták ezt az álláspontjukat. A gothai program kritikájában Marx a következőket írja: „A termelési eszközök köztulajdonán alapuló, kollektív társadalomban a termelők nem cserélik ki termékeiket; éppígy a termékekre fordított munka itt nem e termékek értékeként, egyik dologi tulajdonságaként jelenik meg, mivel akkor, a tőkés társadalommal ellentétben, az egyéni munkák már nem kerülőúton, hanem közvetlenül az összmunka alkotórészeként léteznek.”¹

1 Klasszikusok a piacról

Hasonló nézeteket képviselt Lenin is 1921. tavaszáig. Egyértelműen kimondta, hogy a szocializmust az árutermelés megsemmisítése jellemzi és, hogy mindaddig míg létezik árucseré, addig nem beszélhetünk szocializmusról.

Az Októberi Forradalom győzelme után hozzáfogtak a piaci és áruviszonyok megszüntetéséhez, ami 1920. végéig teljes egészében be is következett. Mindez súlyos következményekkel járt, gazdasági összeomlást eredményezett. Lenin 1921 tavaszán nyilvánosan elismerte a hibákat és indítványozta az „új gazdaságpolitikát” (NEP), amely a piac, áru és pénzviszonyok felújítását jelentette. Sajnos Lenin nemsokára meghalt, Sztálin pedig feladta az új gazdaságpolitikát, (bár nem teljes egészében) ami rendkívül rossz hatással volt a gazdaság további fejlődésére.

A többi szocialista országban is visszaszorították a piacot és széles teret adtak az adminisztratív tervezésnek és a javak elosztásának. Ebben az irányban talán legmesszebbre Kínában mentek az ún. kulturális forradalom idején és Kambodzsában Pol Pot időszakában. Az ilyen irányú elhajlásnak, mint ismeretes katasztrofális következményei voltak.

Közismert, hogy Marx, mint tudós (Engelsszel együtt) nem kívánt írni a jövő társadalmáról, nem tartott igényt arra, hogy a jövő konyhájának recepteket írjon. Abból indultak ki, hogy az elmélet tulajdonképpen a gondolatilag elemzett és feldolgozott gyakorlat, s így értelmetlen volna azt a társadalmat elemezni amely a gyakorlatban még nem létezik. Ennek ellenére, egyrészt a kapitalizmus fejlődés tendenciáira és a Párizsi Kommün tapasztalataira támaszkodva, valamint bírálva egyes

¹ Marx—Engels Válogatott művek II, Kossuth, Bp. 1963., 13 1.

gondolkodók elképzeléseit, kifejtettek néhány gondolatot a jövő társadalmáról. Amit ennek kapcsán Marx papírra vetett az a kommunizmusra (mint még ma is) a távoli jövőre vonatkozott, nem pedig a szocializmusra, amely tulajdonképpen létrejött. Ilyen értelmezés alapján nyilvánvalóan súlyos hiba lenne Marx jövőbeli álláspontját a szocializmusra vonatkoztatni. A gyakorlatban mégis legtöbb helyen így történt, ami rossz szolgálat volt mind Marxnak mind a szocializmusnak; emiatt a szocializmus súlyos válságokon ment keresztül.

Az eddigi tapasztalat azt mutatja, hogy a szocializmus mint lehetőség csak a többség érdekeivel összhangban végrehajtott intervenció a polgári társadalomban; minden olyan törekvés ami arra irányult, hogy a szocializmust a polgári társadalom radikális túlhaladásaként kibontakoztassa sikertelen volt; az ideológia egyet állít a gyakorlatban más történik. Helyenként (mint pl. Albániában) egyértelmű visszafejlődésnek vagyunk tanúi.

Mint ahogyan számos szocialista ország gyakorlata bizonyítja, a politikai önkény eluralkodásának korszakában a társadalmi élet irányítása bármiféle tudományos elmélet nélkül történik és közönséges kalandorkodássá fajulhat, ami óriási károkkal jár.

Ott ahol a tőke politikai hatalmát megdöntötték nélkülözhetetlen a piac, az áru és pénzviszonyok; a gazdaság szükségszerűen piac és tervgazdaság. Enélkül nem valószínűsíthető meg a sikeres gazdasági fejlődés, sem a társadalmi viszonyok fokozottabb humanizálása.

A modern társadalmak gazdasági szerkezete rendkívül összetett. Benne nagyszámú egymásra utalt és egymás által fetételezett, társadalmi-gazdasági szubjektum tevékenykedik, melyek saját érdekeiket követik. A munkamegosztás és az együttműködés különböző formái mind bonyolultabbá teszik a gazdasági életet, jelen van a különböző érdekek ellentéte.

Ebben az összetett mozgásban felismerhetők különböző törvényszerűségek, amelyeket a gazdasági szükségletek mind racionálisabb, alacsonyabb költségekkel történő kielégítése irányába ható törekvések határoznak meg. E törekvések a konkurencia, a rendelkezésre álló gazdasági források viszonylagos szűkössége és az idő, amely minden egyes ember véges életének döntő tényezője, eredőiként összegeződnek.

A szabadság birodalma, mint ismeretes, ma még a munkaidőn kívül van, melynek bővítése a szükségszerűség birodalmának szűkítésével, azaz a munkaidő csökkentésével valószínűsíthető meg. Az élet és a társadalmi fejlődés alapját az emberi munka, mint a gazdasági javak termelője képezi. A szabadság birodalma, melyben az emberi élet örömei jutnak kifejezésre csak úgy bővíthető ha a munka racionálisítását, a munkaidő jobb kihasználását fokozzuk. Ebből a logikából, amelyet a társadalmi munka gazdaságosságának törvényeként értelmezünk, különböző gazdasági magatartásformák, szabályszerűségek alakulnak ki, melyeket gazdasági törvényeknek nevezünk és amelyek a gazdasági jelenségek, folyamatok közötti ok-okozati kapcsolatokat fejezik ki.

A gazdasági törvények összefonódása, ellentétes hatása azoknak tendenciális jelleget ad, eltérések és ingadozások átlagaként valósulnak meg. E törvények hatásának természetes közege a piac. Tehát a gazdasági törvényszerűségek számos hatás eredőjeként nyilvánulnak meg, amelyek a piacon szembesülnek, és a gazdasági élet főbb fejlődéstendenciáit fejezik ki. A gazdasági szükségszerűségek megvalósulása tehát nem szigorúan egyértelmű, sokban függ a gazdasági élet objektív és szubjektív énezőinnek közös hatásától.

Az árutermelés, amely a gazdasági élet spontán szerveződésekként jött létre, általában a legnagyobb mértékben biztosítja a társadalmi munka gazdaságosságát és a

termelés társadalmosításához vezet, amely által mindinkább kialakulnak a tervszerű gazdaságirányítás lehetőségei. Tehát a gazdasági törvényszerűségek tudatos felhasználásának lehetőségei lényegesen függenek a termelés társadalmosítottóságának szintjétől és méreteitől, azaz a piaci mechanizmusok működésétől.

A gazdasági tervezés, tehát a felismert szükségszerűséggel egybehangolt tudatos tevékenység, és mint olyan a szükségszerűség birodalma mérséklése és a szabadság birodalma bővítésének eszközévé válik. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a tervszerű gazdálkodás lehetősége, amely nem az önkényességen nyugszik, lényegesen függ a nemzeti és nemzetközi méretekben megvalósított termelés társadalmosításának fokától, amelyre döntően kihat a termelők piaci versenye.

A piac és az áru-pénz viszonyok szükségességét végső soron az okozza, hogy ma még az emberi munka nem az ember belső szükséglete hanem a megélhetés eszköze. A munka eszközjellegét mindaddig meg fogja tartani, amíg az nem lesz társadalmosítva világméretben is és míg nem válik tudományos tevékenységgé, azaz amíg a tudomány nem tölt be közvetlen termelőerői szerepet. Addig csak az áru-termelés és az anyagi érdekekben és konkurencián alapuló piaci mechanizmus tud biztosítani megfelelő érdekeltséget a sikeresebb munkához és a gazdasági hatékonyság fokozásához.

Azok a nézetek, amelyek szerint a tőke politikai hatalmának megdöntése után a gazdaság működését közvetlenül lehet irányítani, az áruviszonyokat ki lehet iktatni, a gyakorlatban rendkívül károsnak bizonyultak. Ennek a főbb okai a következők: a termelés társadalmosítottóságának alacsony szintje, a gazdasági élet objektív folyamatainak hiányos ismerete és a politikai önkény eluralkodása.

Minden gazdasági rendszer megszervezésének központi kérdése a termelési eszközök tulajdonformájához kapcsolódik. A történelmi tapasztalat azt bizonyítja, hogy a termelés társadalmosítása a piaci mechanizmus működésén keresztül tágította a tulajdon kereteit: az egyéni tulajdontól a csoporttulajdonig, a csoporttulajdontól a monopolista tulajdonig majd az állammonopolista és állami tulajdonig.

Azokban az országokban, ahol a tőke politikai hatalmát megdöntötték, a termelés társadalmosításának alacsony szintje legtöbbször megkövetelte az egyéni és csoporttulajdon beiktatását, de ugyanakkor megkísérelték a társadalmi tulajdon bevezetését, amely a termelés társadalmosításának legmagasabb fokának felel meg, azaz a kibernetika térhódítása, a komputeres tömeges alkalmazása stb., szintjén, ami csak most van kialakulóban még a fejlettebb államokban is, mint Japán, USA és Svédország stb., esetében. A termelőerők és a kívánt termelési viszonyok között fáziseltolódás jött létre, számos szocialista forradalom visszafejlődött, bürokratizálódott, ami társadalmi és gazdasági válságokhoz vezetett. A „létező szocializmus” országaiban a múltban, de ma is megtörténnek olyan esetek, hogy egyes politikai hatalmasságok egyéni vagy csoporttulajdonlást valósítanak meg, nem csak a termelési eszközök hanem az egész ország, az egész nép felett.

A szocializmus eddigi elméletéből és gyakorlatából le kell vonni a szükséges tapasztalatokat hogy kilábalhassunk a gazdasági válságból, több elméleti álláspontot felül kell vizsgálni, elsősorban a gazdaság terén (a terv és a piac viszonyát stb.) de különösen a politika és gazdaság egymás közötti viszonyát.

2. A piac szerepe Jugoszlávia gazdaságában

Mi Jugoszláviában, abban a törekvésünkben, hogy megvalósítsuk a lehető leghaladóbb termelési és társadalmi viszonyokat, megfelelkezve a termelés társadalmosítottóságának valamint a termelőerők alacsony szintjéről, az utóbbi tíz évben megkísé-

reltük a piac és a tervmechanizmust általános és nagyszámú társadalmi megállapodással és öngazgatási megegyezéssel helyettesíteni (ezeknek száma eléri a 3 milliót).

A termelés alacsony szintű társadalmassítottága mellett ennek a koncepciónak az alkalmazása a parciális és rövidtávú érdekek eluralkodásához, gazdasági dezintegrációhoz, a voluntarizmus és etatizmus (policentrikus etatizmus) térhódításához vezetett. Ezek a hiányosságok, amelyek nagymértékben hozzájárultak a gazdasági és társadalmi válság kialakulásához, rendkívül negatívan hatnak az öngazgatás további fejlődésére.

Mivel az ún. „kényszer nélküli” gazdaság (elsősorban piaci kényszer nélküli, amely az említett koncepció eredménye, mind túrhetetlenebb gyöngeségeket eredményezett, a célból, hogy a negatív folyamatokat megfékezzék, fokozódott az állami beavatkozás, ami szükségszerűen gyöngítette az öngazgatást. Például, Jugoszláviában az utóbbi 3 évben 25 intervenciós jellegű törvényt hoztak (legtöbbjüket gyorsított eljárással) melyből 23 csökkentette a vállalatok (társult munka alapszervezetek) rendelkezési jogait saját jövedelmüket illetően. A jövedelem állami „megőrzése” azoktól akik a jövedelmet megvalósítják bizalmatlanságot fejez ki a társult munka alapszervezetei és azoknak az öngazgatásra, jövedelmükkel való gazdálkodás joga és rátermettsége iránt. Az állami előírások halmozódása csökkenti a dolgozók öngazgatói jogait. A meglévő problémák semmiképpen sem az öngazgatásból erednek, hanem a gazdasági élet megszervezésének hibás koncepciójából.

Tehát az utóbbi években Jugoszláviában a gazdasági életet mind kevésbé szabályozzák a piac és tervmechanizmusok, mindinkább elburjázottak az ad hoc adminisztratív rendelkezések — nemcsak előírások útján (amelyeket gyakran ideiglenesnek neveznek noha a valóságban nem azok) hanem informális, személyes utasítások, rendelkezések alakjában, amelyeket különböző szinten politikai és állami szervek, vezetők adnak ki.

Ennek az állapotnak az alapvető oka az, hogy a társadalmi megállapodásokon, öngazgatói megegyezéseken alapuló gazdasági mechanizmus, a mai viszonyok között nem működhet eredményesen. Erre az elméleti alapra épült az összes gazdasági rendszerre vonatkozó törvény 1974. után.

Számos társadalmi megállapodás, öngazgatói megegyezés az érdekek ellentéte miatt nem, vagy csak óriási késéssel valósulhat meg. Az sem ritkaság hogy a már meghozott ilyen jellegű dokumentumokat nem tartják tiszteletben az aláírók. Közülük egyesek lényegében tartalmatlanok, nem oldanak meg semmit, formaságok és csak azért hozzák meg őket, hogy eleget tegyenek a törvényes előírásoknak. Ugyanúgy, egyes törvények is, mint például a bővített újratermelésről és a holtmunkáról szóló törvény, tulajdonképpen tartalmatlan formák, amelyek nem valósíthatók meg és nem is törődik senki tiszteletbentartásukkal.

Hazánkban a vállalatok, gazdasági ágak és különböző területek között rendkívül nagyok az eltérések az elért fejlettségi szintben, és ezek állandóan növekednek. Ez a helyzet az érdekek mind élesebb ellentétét szüli, amelyet csak fokoz az általános szervezeti felaprózottság minden téren. Ilyen körülmények között a társadalmi megállapodásokon és öngazgatói megegyezéseken alapuló mechanizmus nem lehetett működőképes. Az 1979-es évtől kezdve a gazdasági helyzet tovább romlott, a válság mindinkább mélyült, erősödött a policentrikus etatizmus és gyöngült az öngazgatás.

Már a kapitalizmus megjelenésével a piac és tervmechanizmusok együttesen funkcionálnak noha működési területük különböző. A munkamegosztáson, szakosításon és kooperáción kialakuló termelés társadalmassítása mind szélesebb lehetőséget kínál a gazdasági élet egész sor kérdésének tervszerű megoldására a felismert, objektív gazdasági törvények alapján. Tehát a terv az objektív gazdasági és más törvényszerű-

ségek anticipációja. Marx és Engels a tervezést tartották a jövő társadalma, egyik leglényegesebb jellemzőjének. Nem szabad azonban megfelelkezni arról sem, hogy feltételezéseik szerint a proletárforradalmak a magasan fejlett tőkés országokban fognak győzedelmeskedni, ahol az árugazdálkodás már magas szintre emelte a termelés társadalmisítását. A tervezésnek tulajdonított funkció lényegében a kommunizmusra vonatkozik, nem pedig a szocializmusra, amely a termelés alacsony szintű társadalmisításáról indul. A tervezéssel kapcsolatos túlkapások, ilyen körülmények között, annak lejáratásához vezetnek, következménye a gazdaság alacsony hatékonysága illetve gazdasági válság. Ebből a helyzetből a kiút a piaci mechanizmus visszaállítása. Csakhogy ez szemben áll számos utópista elképzeléssel a szocializmusról és a bürokratizálódott, privilégizált társadalmi rétegek érdekeivel, mivel a piaci verseny módszereinek térhódításával csökkenne hatalmuk és befolyásuk. Ma is olyan a helyzet, hogy ebbe az irányban, Kínát és Magyarországot kivéve, nem történt érdemleges előrelépés.

De térjünk vissza Jugoszláviához. Az önkényesség amely a veszteségek és melléfogások „társadalmisításához” vezet, kikényszeríti a jövedelem mind nagyobb-fokú nacionalizálását, a vállalatok elszegényedését, ami egyértelműen az ún. szegénység kommunizmusába vezet.

Ennek az elkerülése végett hazánkban jelentős fordulatra van szükség, szabad teret kell engedni a piaci és tervmechanizmus működésének, összhangban azokkal a feladatokkal amelyek a hosszútávú stabilizációs programban vannak leszögezve.

Nálunk a piaci mechanizmus működése nemcsak az Alkotmányban lefektetett egységes jugoszláv piac megvalósítását jelentené, hanem a különféle piacok aktivizálását is. Itt nem csak a valuta és a társadalmi tőke piacára gondolunk, hanem minden áru, tehát bizonyos értelemben a munkaerő piacára is, amely nélkül nem tudjuk felszámolni a magas munkanélküliséget, a vállalatokon belülit sem, a ténylegeset sem.

Az emberek mozgósítása a több és jobb munkára feltételezi az általános és különös érdekek elsőbbségét az egyedi érdekekkel szemben. Itt annak a szükségességre gondolunk, hogy hatékonyabban küzdjünk a munkakerülők ellen, akiknek száma sajnos nem alacsony, és akik a primitív kommunizmus-felfogások legkövetkezetesebb hordozói.

A tehetségesek és akik szeretnének dolgozni nem kapnak munkát azért mert munkahelyüket elfoglalták a tehetségtelenek és munkakerülők (munkaviszonyban levők) akiket még a törvény is maximálisan védelmez munkahelyük elvesztése veszélyétől. A munkaerőpiac működése és a káderpolitika demokratizálódása képezik azt a szükséges feltételt, hogy ezt az ellentmondást felszámolhassuk.

Hasonló a helyzet azzal a létszámtöbblettel a vállalatokon belül, amelyet a tudományos-technikai forradalom térhódítása hoz felszínre, amely az élők munkaviszonylagosan kisebb igénybevételével-, a szakmaváltozás szükségével és a munkaerő általános területi mozgásával jár.

Jelenlegi előírásaink szerint a technológiai munkaerőfelesleg továbbra is a vállalatoknál marad, terhelve annak jövedelmét. Az egyéni érdek szempontjából ez jó megoldás, de a társadalmi és vállalati érdek szempontjából nem. E probléma kapcsán is működésbe kellene hozni bizonyos piacmechanizmust.

A piaci viszonyok bővítése nálunk megköveteli a privát kisipar és a mezőgazdasági egyéni termelés gyorsabb fejlesztését. A mezőgazdaság egyéni szektorában nagy tartalékaink vannak kihasználatlanul. Mozgósításukkal nemcsak, a behozatalt számolhatnánk fel, hanem a mezőgazdasági termékekből kivitelre is jutna. Jelenleg mezőgazdaságunk csak 17 millió ember élelmezését tudja ellátni míg a többi szükséglet behozataltól fedezzük (5 millió lakos részére). A parasztgazdaságok fejlesztése

érdekében meg kell változtatni a földmaximumról szóló törvényt, (jelenleg háztartás-ként 10 hektár) továbbá az idegen munkaerő alkalmazásáról és a mezőgazdasági gépek használatáról szóló előírásokat. A mezőgazdaságpolitikában is sok mindent kellene változtatni.

A kisiparban is nagy munkalehetőségek vannak; a maitól különböző társadalmi-gazdasági viszonyokban a jelenlegi 300 ezer helyett 1,8 millió ember találhatna munkát. Ezen a téren nálunk legtovább jutottak a Szlovén Szocialista Köztársaságban. Ha már Japánt, amely a kisipar fejlettsége terén a világ élvonalában áll, nem követ-hetjük, legalább ültessük át a szlovéniai tapasztalatokat az egész ország területére.

A piac erősítése azt is jelenti, hogy minden gazdasági szubjektum viseli munká-jának, gazdálkodásának következményeit. Akik nem tudnak jövedelmezően termel-ni, álljanak le az ilyen tevékenységgel! A veszteségek és téves döntések következmé-nyeinek társadalmisítása az ember ember általi kizsákmányolás új formájához vezet, amit mindenképpen meg kellene akadályozni.

Csak a verseny és a piaci mechanizmus tudja életre hívni a munka megfelelő értékelését, erkölcsét, amely sajnos az utóbbi években igencsak visszaesett. Ez a fel-tétele annak is hogy mindenki élvezze munkájának (vagy lustaságának) gyümölcsét.

Ma még az emberek nagy részének a munka teher, létfenntartási eszköz, nem pedig életszükséglet, mert még sok a rutin-munka, a munkanap viszonylag hosszú, a munkakörülmények gyakran rosszak stb. A több és jobb munkateljesítmény eléré-séhez anyagi érdekeltségre van szükség, amelyet a piac tud legjobban kifejezésre juttatni. Mint ahogy Engels hangsúlyozta, az emberiségnek barbár módszerekre volt szüksége hogy kilábaljon a barbárságból. Társadalmunk szocialista építésében elkép-zelhetetlen az egyének és kollektívák anyagi ösztönzése a több és jobb munkára.

A piac fejlesztése nálunk az amortizáció reális elszámolását, reális kamatlábat, reális eszközlekötési járulékot, reális valutaárfolyamot, szabadabb árpolitikát, és az áru- és a pénzalapok közötti dinamikus egyensúlyt is jelenti. A piaci mechanizmus hatékony működésének feltétele a külföldi áru jelenléte a hazai piacon, melynek pozí-tív hatását, az alacsony behozatal miatt, alig érezzük. Például 1971—1983 között az amortizáció nem reális elszámolása miatt (az eszközök újraértékelése nem kísérte az inflációt) a nemtermő fogyasztásba átömlesztettünk kb. 15 milliárd dollár értékű alapeszközt.

Éveken keresztül a negatív kamatláb (mivel alacsonyabb volt az infláció rátájá-nál) miatt azok élveztek előnyöket, akik kölcsönöket vettek fel, kölcsönből éltek, a takarékoskodók pedig bűnhődtek. A dinár túlértékelt árfolyama a többi valutához viszonyítva a nyersanyagok és újratermelési anyagok behozatalának kedvezett, ami most súlyosan megbosszulja magát. Az eszközlekötési járulék megszüntetése (1971-ben) az eszközök tékozlásához vezetett. Az árakkal való adminisztratív manipulációk (árbefagyasztás-feloldás) több kárt okozott mint hasznot, ha egyáltalán lehet be-szélni valamilyen hasznról.

Egyszerű az ésszerű gazdálkodás elemi logikájának a semmibevevése súlyos gazdasági válságot okozott, amelyből a piaci mércék affirmálása nélkül nem juthatunk ki. Ez fejlődésünk sine qua non-ja, ami a többi szocialista országra is vonatkozik.

A társadalmi tervezés életrekeltésének hozzá kell járulnia a nemzeti jövedelem optimális felosztásához, a felhalmozási ráta megfelelő szintjének eléréséhez, ahhoz, hogy a beruházások összetétele minél kedvezőbb legyen, hogy hazánk minél erő teljebben bekapcsolódhasson a nemzetközi munkamegosztásba stb.

Драгое Жаркович

СОЦИАЛИЗМ И РЫНОК

Анализ взаимосвязи плана и рынка, являющийся важным теоретическим и практическим вопросом, имеет много неясностей. Выявление определенного порядка в нем затрудняется тем, что классики марксизма оставили только общие указания относительно строительства социализма. Предполагалось, что социализм располагает высокой степенью производительных сил и не имеет место товарное производство.

Директивная система управления народным хозяйством, отрицающая товарно-денежные отношения, в первый период строительства социализма имела много отрицательных черт.

Применяемая система управления народным хозяйством в Югославии, основой которой является так называемое «самоуправление предприятий», сама по себе не способна обеспечить способность функционирования социалистической экономики. Подчеркивается необходимость централизованного вмешательства, но нередко эти меры оставались большей частью бессильными, применялись слишком часто, и вместе с тем было ограничено действие круга товарно-денежных условий.

Решение этого вопроса станет возможным лишь с установлением необходимой гармонии в системе управления народным хозяйством, товарно-денежных отношений, органически вовлекая товарно-денежные условия в систему планового механизма.

Dragoje Žarković

SOCIALISM AND MARKET

The study of the relation between plan and market is an important theoretical and practical question in many respects not cleared up. To see clearly made difficult by the fact, that the classics of Marxism left only general references. In these they assumed that the socialism has a high level productive force and therefore there is no commodity production.

There were many negative features of the management system which negated the commodity money relations in the first period of the socialist construction.

The economic management system applied in Jugoslavy — which was based on the so called „economic self management” (autonomy) in itself is not able to secure the functioning of the socialist economy. This is proved by the fact that there is a need for central intervention but greater part of these too frequent and ineffective, and there by the range of effect of the commodity — money relation remains limited.